

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.25, maj 2026

Indledningen er redigeret af Katja Gottlieb og Kirsten Vad

Tilsyn ved cand.theol. Kristoffer Garne

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2026

Indledning til

“Guds Forsyn” og “Kirke-Skibet”

ved Sasja Emilie Mathiasen Stopa

Indhold

- 1 Baggrund og anledning
 - 1.1 Salmer til skolebrug
 - 1.2 Salmernes kontekst
- 2 Grundtvigs to salmer
 - 2.1 “Kirke-Skibet”
 - 2.2 “Guds Forsyn”
- 3 Salmernes efterliv
- 4 Anvendt litteratur

1 Baggrund og anledning

1.1 Salmer til skolebrug

De to salmer “Kirke-Skibet” og “Guds Forsyn” udkom i en lille bog fra 1870, der blev solgt til støtte for Ulstrup Friskole på Refsnæs i Vestsjælland. Bogen har to titelblade, hvoraf det første lyder *Nytaarsgave. Sælges til Fordel for en fri Skole*, og det næste lyder *Gave til en dansk Friskole* (Grundtvig et al. 1870). Bogen, der udkom den 21. januar og senere samme år blev trykt i anden udgave, indeholder udover Grundtvigs to salmer bidrag fra en række fremtrædende personer fra den grundtvigske bevægelse og højskolebevægelsen. De havde medvirket i kampen for retten til at oprette frie skoler, der i 1855 resulterede i loven om friskoler og private grundskoler, som gjorde det mulig at oprette frie skoler og ændrede skolepligten til undervisningspligt. Ulstrup Friskole, der blev bestyret af ægteparret Søren og Sofie Rasmussen, var blevet oprettet

i 1867 i kølvandet på vedtagelsen af den nye lov, og man søgte nu at rejse midler til at opføre en egentlig skolebygning (Rasmussen 1938, s. 133).

Bogen giver et indblik i den grundtvigske bevægelse i perioden omkring Grundtvigs død og understreger den centrale betydning, som det folkelige oplysningsprojekt spillede for de grundtvigsk sindede. I sit forord nævner Ernst Trier, forstander på Vallekilde Højskole, friskolen som eksempel på, at bønderne i de egne, hvor den folkelige oplysning er trængt igennem, ikke er tilfredse med “det tvungne Almueskolevæsen”, men er begyndt at oprette “den ene fri Børneskole efter den anden” (Grundtvig et al. 1870, s. 3). Drivfjederen til dette er ifølge Trier “Kjærlighed til Oplysning og Syn for, at, skal Oplysningen blive til Gavn for Livet, maa den virke i Frihed” (Grundtvig et al. 1870, s. 4). Han mener, at kærligheden viser sig ved den opofrelse, der kræves af både lærere og forældre, hvoraf langt fra alle er velstillede.

1.2 Salmernes kontekst

Grundtvigs to salmer står forrest i bogen, hvilket vidner om hans betydning som faderfigur for den grundtvigske bevægelse. De efterfølges af to salmer, som B.S. Ingemann har skrevet mod slutningen af sit liv (Grundtvig et al. 1870, s. 13). Senere følger en beretning om “En dansk Soldat og hans Hustru”, der beskriver en heltedigtig soldat i slaget ved Dybbøl i 1864. Forfatteren kaldes på det første titelblad Lacour og på det andet titelblad og i indholdsfortegnelsen J., og der er efter al sandsynlighed tale om Jørgen Carl Lacour, forstander på Lyngby Landboskole. Artiklen peger på bogens umiddelbare historiske kontekst: den nationale selvbesindelse efter det endegyldige nederlag mod tyskerne. Vilhelm Birkedal, der var præst i Danmarks første valgmenighed i Ryslinge på Fyn, bidrager med en hyldestsang til Kong Frederik 7., “Ved Kong Frederiks Bisættelse”, der italesætter behovet for national genrejsning.

Denne kontekst går igen i sangen “Tak til Sønderjyderne”; den ene af tre sange skrevet af Carl Joakim Brandt, Grundtvigs senere efterfølger som præst i Vartov Kirke. Han bidrager derudover med “Et Foredrag om Grundtvigianisme”, som han beskriver som “en Livsretning, en åndelig Vækkelse” (Grundtvig et al. 1870, s. 74). Brandts øvrige to sange, “Bryllupssang i Vår” og “Vår og Høst”, peger ind i den nære kontekst i landsbysamfundet.

Digterpræsten Jens Christian Hostrup bidrager med “Et Foredrag om Spøgelser”, der beskriver samfundets presserende udfordringer ved at fremmane en række spøgelser, der huserer i Danmark: Hjemmetyskeriet og standsforskellen, som burde være afløst af lighed, men som stadig fastholdes af dele af gejstligheden. Midlet mod spøgelserne er ifølge Hostrup oplysning. Ludvig Schrøder, forstander for Askov Højskole, bidrager med en tale fra en folkefest holdt den 5. juni 1868 i Skibelund Krat, hvis formaning til bønderne fremgår af titlen: “Det gjælder om at være sig selv, men tillige om ikke at være sig selv nok” (Grundtvig et al. 1870, s. 37). Endelig har forfatteren Anton Nielsen skrevet sangen “Folke-Høiskolen” og forfatter og gårdejer Mads Hansen sangen “Til Eleverne paa Høiskolen i Vallekilde”, der begge hylder højskolen ved at sammenligne den med en fuglerede, hvor småfugle synger til Danmarks ære.

2 Grundtvigs to salmer

2.1 “Kirke-Skibet”

I den første salme, “Kirke-Skibet”, der består af 12 strofer, sammenligner Grundtvig livet med et skib på verdenshavet, der er udsat for “Strøm og Storm og blinde Skiær” (strofe 1, vers 6) og kun er skrøbeligt bygget. Den høje sø må besejles, for at man til sidst kan kaste anker ved “Livets faste Land” (strofe 3, vers 6). Udtrykket henviser til det evige liv, som Grundtvig i andre salmer kan kalde “De levendes Land”. Heldigvis forkynder en røst fra oven, at der er bygget en ny ark, der kan trodse voven, fordi den sejler i Jesu navn. Grundtvig benytter skibet som en metafor for kirken, sådan som man har gjort det siden kirkefaderen Tertullian. Ifølge Grundtvig kan verdens skib nu erstattes af et nyt, som ikke kender til død. Under kirkens ark findes ingen grav, men derimod “Naadens Dyb” (strofe 6, vers 7), skriver Grundtvig med en henvisning til dåben. Længere fremme beskriver han den lutherske kirkes andet sakramente, nadveren, som den mad, der er med ombord (strofe 11, vers 1-2).

Arken, som sejler menneskene sikkert i havn, er ikke bygget af menneskehænder, men blev skabt, da Jesus ofrede sig selv på korset. At etablere den frelsende forbindelse mellem “Verdens Ø” og “Livets faste Land” (strofe 3, vers 1 og 6) kostede Gud “det Kjæreste han kiender” (strofe 8, vers 7), skriver Grundtvig, under henvisning til forestillingen om, at Gud ofrede sin egen søn af kærlighed til menneskene (jf. Joh 3,16; Rom 8,32).

Kirkeskibet har ikke brug for en styrmand, for det har “Liv og Aand” (strofe 10, vers 5), og skaberguden selv er usynligt med ombord. Skibets eneste føde er nadveren som et livgivende måltid, der aldrig bruges op (strofe 11, vers 7). Til sidst vil skibet føre til “den Kyst, Hvor Livet har sin Kilde” (strofe 12, vers 3-4). Bag afvisningen af behovet for en styrmand ligger den lutherske teologis afvisning af menneskets egne gerninger i forhold til at fortjene frelsen. Ombord på kirkeskibet, der fører til det evige liv, næres mennesket af Guds åndelige føde og kan hvile trygt i tillid til, at Gud sætter kursen. Dermed slår salmen tonen an for den forsynstanke, der udfoldes i den efterfølgende salme.

2.2 “Guds Forsyn”

Grundtvigs anden salme, “Guds Forsyn”, består af 8 strofer og er i dag kendt under sin førstelinje “Lille Guds Barn! hvad skader dig?” Salmen er sandsynligvis skrevet allerede omkring 1855-1856 (Kjærgaard 2008, s. 46).

I salmen udfolder Grundtvig forestillingen om Guds forsyn med udgangspunkt i Bjergprædikenen, hvor Jesus opfordrer sine disciple til ikke at bekymre sig (Matt 6,25-33; Luk 12,22-31). Salmen indledes og afsluttes med to strofer, der beskriver gudsforholdet som barnets tillidsfulde forhold til sin far, sådan som det kendes fra fadervor, der ligeledes er en del af Bjergprædikenen. Tilliden til Guds beskyttelse begrundes med hans almægt og kærlighed, som tilskynder ham til at sørge for sine børn både i denne verden og i det evige liv.

Salmens midte består af fire strofer, der fremhæver fuglen og blomstens bekymringsløse tilværelse (strofe 3-6). Fuglen er sågar i stand til at finde mad i en situation, hvor bønder dør af sult (strofe 4, vers 3-4). I *Psalmebog for Kirke og Hjem* fra 1898 blev verset “Dog hvor Bønder af Hunger døe” ændret til “Dog på den goldeste

Klippeø” (s. 168), fordi det blev opfattet som for voldsomt. Siden er verset dog blevet ført tilbage til sin oprindelige ordlyd.

Omkvædets “O, Gud ske lov!” lovpriser Gud for hans beskyttelse og spiller samtidig på den faste vending, gudskelov, der udtrykker lettelse. Salmen er skrevet på samme versemål som Martin Luthers “Lovet være du Jesus Krist!”, der i Grundtvigs gendigtning har samme omkvæd som denne salme (DDS 108; jf. Garne 2017, s. 277).

3 Salmernes efterliv

Begge salmer blev trykt i det posthumt udgivne bind 3 af *Salmer og aandelige Sange af Nik. Fred. Sev. Grundtvig*. Salmen “Guds Forsyn” blev i 1873 optaget i tillægget til Roskilde Konvents Salmebog, *Tillæg til Psalmebog for Kirke- og Huus-Andagt*, med sin førstelinje som titel: “Lille Guds Barn, hvad skader dig?” Salmen har herefter været med i alle officielle salmebøger. Den bliver sunget på melodien til folkevisen “Svend Vonved sidder på Bure”, som blev omformet i 1814 og allerede var kendt, da salmen blev skrevet (Kjærgaard 2008, s. 47).

4 Anvendt litteratur

- Garne, Kristoffer (2017) “Den lutrede streng. Om Grundtvigs og Luthers salmer” i *Fønix*, årgang 2017, s. 255-287. København.
- Grundtvig, N.F.S., V. Birkedal, C.J. Brandt, M. Hansen, C. Hostrup, B.S. Ingemann, J.C. Lacour, A. Nielsen, L. Schrøder, E. Trier (1870) *Gave til en dansk Friskole*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1873) *Salmer og aandelige Sange af Nik. Fred. Sev. Grundtvig, bind 3: Kirke-Aaret i Salme-Sang*. København.
- Kjærgaard, Jørgen (2008) *Salmehåndbog*, 2. udg., bind 1-2; bind 2: *Salmekommentarer – til salmerne i Den Danske Salmebog 2002*. København.
- Rasmussen, Bent (1938) “Mindeblade om Søren Rasmussen, Friskolelærer paa Røsnæs, f. 21. Maj 1838” i *Fra Holbæk Amt. Historiske Aarbøger XXXII*, bind 10, 3. årgang. Holbæk.
- *Salmebog for Kirke og Hjem* (1898). København.
- *Tillæg til Psalmebog for Kirke- og Huus-Andagt* (1873). København.